

Est.1994

JCL

Journal of the College of Languages
An Open Free Access, Peer Reviewed Research Journal

<https://jcolang.uobaghdad.edu.iq>

P-ISSN: 2074-9279
E-ISSN: 2520-3517
No. (51)2025
PP.237-256

Fabrics, Garments, And Complementary Elements Of Clothes (Accessories) In The Yakînî Divan

Hussein Abdulameer Talal

University of Kufa, College of Languages, Department of Turkish, Kufa,
Iraq

E-mail: hussein.abdulameer@uokufa.edu.iq

(Received on 30/7/2024 - Accepted on 17/11/2024 - Published on 2/1/2025)

DOI: <https://doi.org/10.36586/jcl.2.2025.0.51.0237>

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Abstract:

The concepts of fabrics and clothing mentioned in the verses of the Diwan poetry contribute to enriching our understanding of the social culture of that period, society's preferences in clothing, and the aesthetics of fashion in the daily life of the Ottoman society. Fabrics and clothing are prominent symbols that reflect the economic status and cultural identity from a social perspective, in addition to being decorative elements. Clothing represented specific social classes, professional groups, and even genders. At times, these garments were associated with the professions they symbolized. The quality, color, shape, and patterns of the fabric contribute to revealing the social and cultural environment of the person wearing the garment, as well as their spiritual state, worldview, social status, and economic condition—all without the need for verbal expression.

In classical poetry, poets reflect their vision of the era they live in through the words and metaphors used in their verses, presenting a comprehensive image of that period to future poets and generations. When studying

Yakini's Diwan in this context, it becomes clear that the poet accurately depicts the outward appearance of society in the 16th century in his poems.

In this study, the complementary elements (accessories) of fabrics and clothing mentioned in Yakini's Diwan will be analyzed in detail.

Keywords: Yakini's Diwan, Diwan poetry, clothing, fabrics.

YAKÎNÎ DİVANINDA KUMAŞLAR, KIYAFETLER VE KIYAFETLERİN TAMAMLAYICI UNSURLARI(AKSESUARLAR)

ÖZET

Divan şiirinde beyitlerde adı geçen kumaşlar ve giyime dair kavramlar dönemin sosyo-kültürünü, toplumun giyim tercihlerini, Osmanlı toplumunun günlük yaşamdaki moda estetiğini anlamamıza katkıda bulunur. Kumaş ve kıyafetler, giyim eşyası olmasının yanında toplumsal açıdan ekonomik durumu ve kültürel kimliği yansıtan önemli sembollerdir. Kıyafetler, belirli sosyal sınıfları, meslek gruplarını ve cinsiyetleri sembolize etmiştir, hatta bazen bu kıyafetler temsil ettikleri meslek gurubuyla özdeşleşmişlerdir. Giyilen kumaş kalitesi, rengi, şekli, motifi o kıyafeti giyen kişinin kendini sözlü olarak ifade etmeden geldiği sosyal çevreyi, kültürünü, kendi ruh dünyasını, dünya görüşünü, sosyal statüsünü, ekonomik durumunu yansıtmaya açısından bulunduğu ortama ipuçları verir. Klasik şiirimizde şairler beyitlerinde kullandıkları kelime ve metaforlarla dönemine bir vizyon sunarken kendinden sonra gelecek olan şairlere ve nesillere de yaşadığı döneme dair bir portre sunar. Yakînî'nin divanını bu minvalde ele aldığımızda şair, 16. yy'daki toplumun dış görünümünü şiirlerinde başarılı bir şekilde betimler. Çalışmamızda; Yakînî'nin divanındaki kumaşlar, kıyafetler ve kıyafetlerin tamamlayıcı unsurları(aksesuarlar) divandaki beyitlerde ele alınış şekliyle detaylı olarak incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Yakînî Divanı, Divan Şiiri, Giyim, Kuşam.

GİRİŞ

XVI. YÜZYIL OSMANLI SOSYO-KÜTÜREL HAYATI VE YAKÎNÎ

16.yy Osmanlı devletinin her alanda gelişerek tahtta bulunan güçlü padişahların yönetimiyle dünyanın en büyük devletlerinden biri hâline geldiği bir dönemdir. Bu yüzyılda Osmanlı tahtında; II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim, Kanunî Sultan Süleyman, II. Selim, III. Murad ve III. Mehmed artarda bulunmuşlardır. Özellikle siyâsî, mimarî, askerî ve edebî sahalarda büyük gelişmeler yaşanan Kanunî devri, Osmanlı İmparatorluğu'nun her bakımdan en ihtişamlı dönemi olarak kabul edilir(İsen ve diğerleri, 2011, s.5).

Osmanlı şiiri de bu dönemde Zati, Fuzuli, Hayati, Taşlıcalı Yahya, Baki ve Nev'i gibi önemli ekollerle zirve noktasına ulaşır. Bu dönemde yüzlerce divan kaleme alınmış, şair sayısında büyük bir artış yaşanmıştır. Özellikle kaside, gazel ve mesnevî sahalarda sonraki yüzyıllarda örnek alınacak birçok önemli eser ortaya konmuştur(Şentürk, A. A.-Kartal, 2010, s.12).

Osmanlı'nın en ihtişamlı dönemi olan 16. yy'da yetişen Yakînî'nin doğum tarihine kaynaklarda kesin olarak rastlanmasa da kaynaklar onun genç yaşta öldüğünü(ö.1568) bildirmişlerdir. İlmiye sınıfına mensup olan Yakînî medrese eğitimi görmüştür. Beyânî, Ahdî, Âşık Çelebi gibi tezkireciler onun çalışkanlığından ve ilim öğrenmek için gösterdiği çabadan söz ederler. Gelibolulu Mustafa Âlî; şairi, ilim sahibi biri olarak nitelendirir. Kaynaklar, şairin iyi bir eğitim aldığını kanıtlar niteliktedir(Zülfe, 2009, s. 5-6).

Osmanlı şairlerinin ilham aldıkları en önemli kaynaklardan birinin sosyal hayata dair gözlemler ve gerçeklik kesitleri olduğu, divanlar incelendiğinde ortaya çıkmaktadır. Yeme-içme, giyim-kuşam, eğlence hayatı, sağlık, spor, savaş, çeşitli âdet, gelenek, inanış vb. gibi toplum hayatına dair hemen her türlü konu şiire girmiş olmakla birlikte Osmanlı toplum yapısını oluşturan unsurlara da beyitlerde yer verilmiştir(Şahin, 2013, s.295).

Toplumunu oluşturan bireylerin yaşamında giyim kuşam kültürleri, toplumun estetik değeri kadar, iç ve dış zenginliğini de anlamaya yarayan

araçlardan biridir. Giysiler gerek kıyafet gerekse kumaş olarak tarihin her devrinde toplumun izlerini taşır. Modern öncesi toplumların pek çoğunda kıyafet ve kıyafet malzemesi olan kumaşların kalitesi, deseni ve türü kişinin toplumsal statüsü ile eş anlamlı sayılırdı. Osmanlılara gelindiğinde, çarşıda dolaşan insanların medrese hocası mı, bürokrat mı, asker mi, devşirme mi; müslüman mı, gayri müslim mi olduğunu kıyafetlerine bakarak anlamak mümkün olmaktadır(Serdaroğlu , 2006, s.95). XVI. Yüzyıl Osmanlı sosyal hayatının önemli bir yerini oluşturan giyim kuşamın divan edebiyatına yansımaları Yakînî divanı aracılığıyla inceleyeceğiz. Sırasıyla, kumaşlar, kıyafetler ve kıyafetlerin tamamlayıcı unsurları(Aksesuarlar) Yakînî'nin şiirlerinde geçtiği şekliyle ele alınacaktır.

1. Kumaşlar

Pamuk, yün, ipek gibi makinede dokunmuş her türlü dokuma kumaş olarak tanımlanır(Devellioğlu, 2007, s.806). Osmanlı döneminde Türk kumaşları ise bilhassa evde, çarşıda ya da sarayda dokunmakta idi. Kumaş isimleri illere, kişilere, malzeme ve tekniklere göre verilirdi. Dokunduğu ile göre Halep kumaşı, Bursa kumaşı, Musul kumaşı, Hint Kumaşı gibi adlandırılan kumaşların yanı sıra il adıyla birlikte kumaşın adının verildiği de görülmüştür: Bursa kadifeleri, Ankara sofı, Üsküdar çatması gibi... Buna ek olarak kişi adıyla anılan kumaşlar da olmuştur: selimiye, mecdiye, ahmediye gibi. Ayrıca kumaş malzemesine göre isimlendirilmiş kumaşlar da vardır: kutnu, telli, pullu, hare gibi...(Öztoprak , 2010, s.106)

Osmanlı döneminde giyim ve kumaşlar sadece kişisel zevki yansıtmamış aynı zamanda, toplum kurallarının ve toplumsal hiyerarşinin korunmasını sağlayan temel unsurlardan biri olduğundan kıyafetlerin hazırlanmasına, modellerin zenginliğine, kumaşın cinsine ve süslemesine de önem verilmiştir. Dokumalarda kullanılan, desenler, nakışlar ve motifler, sosyal statünün, yaratıcılığın ve hayata bakışın anlamlandırılmasını sağlayan dikkate değer ayrıntılar olarak değerlendirilmiştir(Batıslam, 2008, s.265).

Eski kültürde farklı amaçlarla kullanılan kumaş çeşitlerinin sosyal hayatta statü ve konum belirlemede önemli bir yeri vardır. Bu nedenle divan şiiri örneklerindeki elbise ve kumaşlardan söz eden beyitler

dönemin giysi ve kumaşlarını tanıtmaları nedeniyle kültür tarihi açısından da önem taşır(Tunç, 2001, s.12).

1.1.Zerrîn: Altından yapılp, altın gibi sarı renklerle süslenerek imal edildiğinden dolayı bu ismi almıştır(Devellioğlu, 2007, s.1739). Divan edebiyatında şair sevgilinin belindeki kemer olmak ister, onu rakip olarak görüp kıskanır(Serdaroğlu , 2006, s.85).

*“Kabûl itdi du ‘âmı hamdüli’ llâh hazret-i bârî
Kolum boynunda ol sîmîn-berüñ zerrîn hamâ’ ildür”* (Zülfe, 2004 s.187)

Elhamdülillah Allah duamı kabul etti; kolum, o gümüş vücutlu ve altın muskalının boynundadır.

Burada da şair, sevgilinin belindeki altın renkli kılıç kemerine dikkat çeker.

1.2.Miskî: Misk kokulu, misk gibi siyah renkli kumaşa verilen isimdir(Devellioğlu, 2007, s.984). Divan şiirinde âşık sevdaya yani karaya tutulmuştur. Bu yüzden şairler sevgilinin aşığa eziyet eden unsurlarını miski kumaşa işlemişlerdir(Apak, 1997, s.45).

*“San hamâ’ ildür ki kaplanmış aña miskî harîr
Gerdenüñde bağlamış müşkîn girihler kâkülüñ”* (Zülfe, 2004, s.145)

Sanki ona misk, siyah kumaşla kaplı muskadır, kâkülün boynunda misk kokulu düğümler bağlamış.

*“Bîmâr gözlerin güne karşı yatur görüp
Üstine gerdi kaşları bir miskî sâyebân”* (Zülfe, 2004, s.231)

Hasta, gözlerini güne karşı yattığını görerek misk kokulu bir gölge kaşlarını üstüne gerdi.

1.3.Âsumânî: Kelime anlamı göğe, semâya mensup, açık mavi renk olan âsumânî, mavi renkli bir kumaş türüdür ve altınla işlemeli çeşidi de vardır(Devellioğlu, 2007, s.66) Bu kumaşın altın işlemeli olması o divanın geçtiği dönemin maddi ihtişamını göstermesi açısından önemlidir. Mavi temizliğin ve saflığın ifadesidir. Divan şairleri asumaninin mavi

renkli olmasından dolayı temizliği ve saflığı bu kumaşla özdeşleştirir (Öztoprak, 2010, s.120)

*“Âsumânî giyer ol burc-ı cemâliñ mâhi
Gusl için nîle girer yûsuf-ı mısırî gûyâ”* (Zülfe, 2004, s.156)

O, ay yüzünün burcu âsumânî giyer ve Mısırlı Yusuf'u yıkamak için güya Nil'e girer.

*“Âsumânî sanasın lâledür ol mâ'î libâs
Bedeni katre-i şeb-nem-durur anda gûyâ”* (Zülfe, 2004, s.156)

O mavi elbiseyi âsumânî sanırsın, oysa laledir; güya onda, bedeni gece neminin katresidir.

1.4.Serâser: Baştanbaşa, büsbütün, altın veya gümüş telle dokunmuş bir çeşit kıymetli kumaş olan seraser zenginliğin ve üstünlüğün ifadesidir(Devellioğlu, 2007, s.1389). 1600'ler ve 1700'lerde ihtişam ve güç simgelemek üzere büyük boyutlu seraser desenleri kullanılmıştır. Bu desenlerde genellikle bitkisel motifler kullanılmış ve motif olarak da yaprak demetleri, saz üslubu, nar ve saz motifi, palmet motifi tercih edilmiştir. Bu desenler de kullanılan yeşil ve mercan renkleri dikkat çeker(Alpat, 2010, s.42). Serâser; çözüğü ipek, atkısı altın alaşımli gümüş tel veya yalnızca gümüş kullanılarak dokunan ipekli olup; altın ve gümüşle dokunan kumaşların en göz alanı ve en pahalısıdır. Bu kumaş çeşidine göre daha çok sarayda üst kaftan, taht döşemelerinde, şehzade yorganlarında veya derviş külahlarında, kuşak ve yelpaze yapımında kullanılırdı(Serdaroğlu, 2006, s.88).

*“Rûmî bir hindûdur gûyâ ki râm itmek diler
Seyr ider ruhsârûñî cânâ ser-â-ser kâkülüñ”* (Zülfe, 2004, s.145)

Arap ilinden olmayan bir Hintlidir, güya itaat etmek ister; ey can, seraser kâkülün yanağını seyredir.

Değerli bir kumaş olan seraser burada sevgilinin kâkülüne benzetilerek sevgilinin ne kadar değerli olduğu anlatılmaya çalışılmıştır. Kâkülü Arap ilinden olmayan bir Hintliye benzeten şair, bu yabancıya itaat etme bahanesiyle sevgilinin yanağını seyrettiğini söyler.

1.5.Harîr: İpekten dokunmuş ve ipekli kumaşlara genel olarak verilen isim olan harir, Osmanlı döneminde en sık kullanılan kumaş türlerinden olmuştur(Devellioğlu, 2007, s.500). Harir arapça kökenli bir kelime olup divan şiirinde ipekli kumaş anlamında beyitlerde kullanılmıştır(Koçu, 2015, s.75).

*“Harîm-i bâga dōşendi harîr-i sebz-i çemen
Ki ‘andelîb ile ‘işret kıla gül-i handân”* (Zülfe, 2004, s.143)

Bağın avlusuna çimen renkli ipek dōşendi ki bülbül ile handan gül eğlensinler.

Şair, mutlu olan gül ve bülbülün eğlenmesi için bağın avlusunun, yeşil renkli ipek kumaşlarla dōşendiğini söyler.

1.6.Vâlâ: Bir çeşit ipek kumaş olup çok ince dokunmuş ipek tül demektir(Devellioğlu, 2007, s.1673). Peçe, yüz örtüsü ve tenlik olarak da kullanılan kumaşın genellikle kırmızı renklisi rağbet görmüştür(Koçu, 2015, s.83).

*“Ya hod keyhusrevüñ berbâd olan gül-gûn otagıdır
Anuñ pâyıyla varmış al vâlâ sâyebânıdır”* (Zülfe, 2004, s.180)

Virane olan ya kendi padişahının gül renkli çadırıdır ya da onun ayağıyla varmış al renkli tülün gölgesidir.

Şair burada sevgilinin ayağının gölgesini kırmızı renkli tüle benzetmiştir.

1.7.Kemhâ: Dibadan kalın ipek kumaş, tüysüz kadife anlamlarına gelir(Devellioğlu, 2007, s.777). Kemha, havı yani tüyü az olan ipekli kumaştır. Değer bakımından dibadan sonra kendine yer bulur. Genellikle kitap kılıfçılığında, bayrak yapımında, bohça ve kaftanlar gibi kumaşların imalatında kullanılmıştır. Bu kumaşın çiçek desenli, altın veya gümüş telli türleri bulunur(Öztoprak, 2010, s.120).

*“Kara çul giydürür-ise yiridir âh baña
Giymiş ol bahr-ı letâfet yine mâvî kemhâ”* (Zülfe, 2004, s.156)

Ah bana kara çullar giydirse yeridir, çünkü o letafet denizi yine mavi ipekli kumaş giymiş.

Şair burada sevgilinin mavi renkli ipek kumaş olan kemhayı giydiği için kendisine değersiz kumaşlardan olan kara çulu layık görür.

2. Kıyafetler

Kıyafet için Osmanlıda daha çok arapça kökenli kelime olan libas kelimesi kullanılmıştır. Kıyafetlerin renk ve özellikleri, anlamları, değerleri ve tercih sebepleri şairin şiirlerinde dikkat çektiği nokta olmuştur. Divan şiirinde daha çok benzetme ve mecazları ifade etmede kullanılan kıyafetler; kumaş özellikleri, şekilleri ve desenleri şairin daha çok değindiği noktalardandır(Yeşiloğlu, 2010, s.79). Yakini'nin divanında geçen kıyafetler; külâh, üsküf, nikâb, kabâ, câme, şâl, hil'at, pîrehen, kemer.

2.1.Külâh: Giyilen, ucu sivri veya yüksek başlık, başa giyilen şey şeklinde ifade edilir(Devellioğlu, 2007, s.816) Külâh hem sivil insanların hem de resmi görevde olanların taktığı bir başlık türüdür. Genellikle külâhın sivri ucuna sarılan kumaşın dağınıklığıyla aşığın ruh durumundaki dağınıklık özdeşleştirilmiştir(Gürtuna, 1999, s.195).

*“Mecnûn-misâl kişver-i gam tâc-dârıyuz
Jûlide-mûydur başumuzda külâhumuz”* (Zülfe, 2004, s.19)

Mecnun misali gam ülkesinin padişahıyız, başımızdaki külâh dağınık saçlıdır.

Âşık ruh durumundaki dağınıklığı tam olarak anlatmak adına önce kendini Mecnun'a, ruh durumundaki sarhoşluktan dolayı da külâhını derbeder olmuş birinin dağınık saçlarına benzetmiştir.

*“Külâh-ı cem saña iy sâkin-i sarây-ı sürûr
Yeter baña seg-i kûyî sifâli dervîşüñ”* (Zülfe, 2004, s.217)

Ey sevinç sarayının sakini, sana Cem'in külâhı, bana köyün köpeği olan dervişin testisi yeter.

Beyitten de anlaşılacağı gibi şair, sevgilisine adaletiyle meşhur olan Cem'in külâhını, kendine ise köyün fakir köpeğinin testisini layık görerek sevgili için her kötü duruma katlanabileceğini kanıtlamış olur.

*“Ehl-i idrâke derddür hem-ser
Ehl-i derd ol gerekse serde külâh”* (Zülfe, 2004, s.253)

İdrak ehline arkadaşlık eden derttir, başında külâh olsa da dert ehlinden ol.

Osmanlıda külâh bir üstünlük nişanıdır. Şair burada sevgiliye bir nasihatte bulunur ve başında külâh da olsa dert ehlinden ol der.

2.2.Üsküf: Yüksek rütbeli yeniçeri subaylarının giydikleri, yarısı arkaya sarkan uzun bir sarığa verilen addır(Onay, 1992, s.76). Rumca kökenli bir kelime olan üsküf, takke demektir. Üsküfün başa giyilen kısmı dört parmak eninde sıırma işlemeli olup tepesi geriye sarkar. Bunu yeniçerilerle birlikte subaşılar, padişahın yanında bulunan solaklar, yeniçeri ağası ve başçavuşlar giymiştir. Ayrıca altın üsküflü sipahi padişaha eşlik eden askerlere verilen isimdir(Zülfe, 2004, s.5). Yakînî divanında “altın üsküf” olarak da geçmektedir.

*“Kıldı zîbâlığınıñ zîverin efzûn üsküf
Yaraşur giyse o la ‘l-i lebi mey-gûn üsküf”* (Zülfe, 2004, s.203)

Üsküf güzelliğinin süsünü çok arttırdı; o dudağı kırmızı, şarap renkli üsküf giyse yakışır.

*“Hüsn bâbında mu ‘âriz olamaz aña güneş
Seherî çıksa evinden giyüp altun üsküf”* (Zülfe, 2004, s.203)
Seher vakti evinden altın üsküfünü giyip çıksa, ona güzellik kapısında güneş karşı çıkmaz.

*“Mihr sanma felek ol mâha kabûl ide diyü
‘Arz ider gün başına bir güzel altun üsküf”* (Zülfe, 2004, s.204)
Felek, o aya güneş sanma kabul et diyor, gün başına bir güzel altın üsküf arz eder.

*“San ser-i serv-i revân üzre yir itmiş nergis
Geşt-i bâg itse giyüp ol kad-i mevzûn üsküf”* (Zülfe, 2004, s.204)
O vezin boylu üsküfünü giyip bağı gezse, sanki revan selvisinin başı üzerine yer etmiş bir nergis olur.

“İy yakînî bu gazel ma ‘nîde bir deryâdur

Oldı ka ‘rında anuñ san dūr-i meknûn üsküf’ (Zülfe, 2004, s.204)

Ey Yakînî, bu gazel anlamda bir deryadır; üsküf, sanki onun derinliklerinde saklı oldu.

Saraya gelen yabancı elçileri divana ve padişahın huzuruna çıkarmakla görevli olan kapıcıbaşılar bayram günlerinde ellerinde gümüş asa ile padişahın tahtının karşısında beklemekle görevli memurlardır. Şair de başında altın üsküf bulunan kişiyi tasvir ederken, gökyüzünü kapıcıya, güneşi de altın üsküfe benzetir.

2.3.Nikâb: Lisam da denilmekte olan nikab, yüz örtüsü, peçe, yaşmak demektir(Devellioğlu, 2007, s.1237). Bilhassa siyah, beyaz, yarı şeffaf kumaşlardan yapılır. Osmanlı toplumunda nikabı kadınlardan başka erkeklerinde taktığı bilinmektedir. Yeniçeri civeleklerinin peçeleri buna örnektir. Bazen avam arasında yüksek mevkiden insanların da tanınmamak için peçe taktıkları görülmektedir(Serdaroğlu, 2006, s.101)

*“Gün togdı başa matla ‘-ı kûyında ol mehûñ
‘Arz eyledi ‘izârını ref‘ eyleyüp nikâb”* (Zülfe, 2004, s.161)

O ayın köyünün doğduğu yerde başa gün doğdu; çünkü sevgili nikabını kaldırıp yanağını arz etti.

*“Seyr itmege ‘izâruñi iy mâh bî-nikâb
Yüz yirde hâke düşdi şitâbından âfitâb”* (Zülfe, 2004, s.161)

Ey ay, güneş sevgilinin peçesiz yanağını seyretmek için acelesinden yüz yerde toprağa düştü.

*“İster tavâf eyleye bî-perde dil velî
Zülfi cemâl-i ka ‘be-i yâra nikâbdur”* (Zülfe, 2004, s.178)

Veli, isterse perdesiz gönül tavaf etsin; zülfü, yârin kabesinin yüzüne örtüdür.

Divan edebiyatında sevgilinin yüzü bir peçe veya nikab adı verilen bir nesneyle örtülüdür. Âşık da sevgilinin yüzünün hasretini çeker ve onun yüzünü görmek ister. Şair de bu duruma dikkat çekerek sevgilinin

yanağını veya yüzünü göstermesi üzerine aşğın düştüğü durumu resmeder.

2.4.Kabâ: Üste giyilen elbise, cübbe, kaftan demektir(Devellioğlu, 2007, s.733). Kaftan, biçim itibariyle entari gibi, önden açık, boyu uzun bir üst giysisidir Kolları uzun veya kısa olabilmektedir. Entarinin üstüne giyilen kaftan, Osmanlı kıyafetleri içinde, çok önem verilen ve itibar gören bir giysidir. Kaftan denince ilk akla gelen giysiler, padişah kaftanları ve saray mensuplarına ait olan kaftanlar akla gelir(Görünür; Ögel, 2006, s.62).

*“Ferâgat milketinde tâc-dâr olmak dilerseñ ger
Yakînî tâcı terk idüp kabâ vü pîrehenden geç”* (Zülfe, 2004, s.167)

Yakînî, eğer feragat mülkünde padişah olmayı dilersen; tacı terk edip kaftan ve gömlekten geç.

*“Giyüp gül gibi her gün al gül-geşt-i çemen eyler
Alur âl-ile diller bir büt-i la ‘lîn-kabâ vardur”* (Zülfe, 2004, s.182)

Her gün kırmızı gül gibi giyinip, çimenin gülünü seyreder; hile ile gönüller alan kırmızı kaftanlı bir güzel vardır.

*“Gam-ı leylâ-yı zülfüñle kabâ vü tâcı terk itdüm
Yakînî gibi deşt-i gamda bir mecnûn-ı ‘uryânam”* (Zülfe, 2004, s.222)

Zülfünün leylasının gamıyla kaftanı ve tacı terk ettim, Yakînî gibi gam çölünde çıplak bir Mecnun’um.

*“Tâc u kabâyı n’eyleyeyin kim bu tekyede
‘Uryân u pâ-berehne baş açuk kalenderem”* (Zülfe, 2004, s.224)

Bu tekkede tac ve kaftanı neyleyeyim ki ben, başı açık, yalın ayak ve çıplak bir kalenderim.

2.5.Câme: Elbise ve çamaşır anlamındadır(Devellioğlu, 2007, s.178). Libas ve came aynı anlamda kullanılmış olup genellikle evde giyilen, geniş kesimli, giyimi rahat olan elbiseye denir. Cameler düğmeli elbise olup en büyük özellikleri düğmeli olmalarıdır(Görünür; Ögel; 2006, s.65).

*“Şâh Mahmûduñ ayâz olmış-ıdı manzûrı
Seyr-i mehtâb kıl iy serv olup câme-kebûd”* (Zülfe, 2004, s.146)

Ey servi, mavi gömlekleli olup mehtabı seyret; çünkü Şah Mahmud'un manzarası ayaz olmuştu.

*“Bâd-ı âhum yile virdi güllerüñ evrâkıñı
Câme-i gül-gûn-ıla rahş üzre cevânüñ görüp”* (Zülfe, 2004, s.164)

Gül renkli gömleğiyle at üzerinde gezdiğini görüp, ahımın rüzgârı güllerin yaprağını yele verdi.

*“ÿy câme-i siyâh giyen şâh-ı hışm-nâk
Çaprâst düğmelerle beni eyledüñ helâk”*(Zülfe, 2004, s.207)

Ey siyah gömlek giyen hiddetin şahı, çapraz düğmelerle beni helak ettin.

*“Câme-i sebz-ile bir serv-i dil-ârâsın sen
Berg-i sebz içre ya bir gonca-i hamrâsın sen”*(Zülfe, 2004, s.236)

Sen, ya yeşil gömleğiyle gönlü süsleyen bir selvisin ya da yeşil yaprak içinde kırmızı bir goncasın.

*“Nûr-ı ahmed san ider sündüs-i ahzarda mekân
Ya yaşıl câme giyen hızr-ı mu ‘allâsın sen”*(Zülfe, 2004, s.236)

Yeşil renkli parlak işlemeli mekân sanki Ahmed'in nurudur, ya da yeşil gömlek giyen yüce Hızır'sın sen.

*“Beğüm bir müflise lâyıık görürsün câme-i vasluñ
Felâket hânkâhı içre ben ‘uryânı añmazsın”*(Zülfe, 2004, s.238)

Beğim kavuşma gömleğini bir müflise layık görüyorsun da benim felaket yeri içindeki çıplak halimi niye görmüyorsun?

2.6.Hil'at: Üste giyilen, üstlük anlamına gelen bu sözcüğün Türkçesi kaftandır. Padişahın başta sadrazam olmak üzere devlet görevlilerine, bunların da daha alt kademedede bulunanlara rütbe aldıkları, bir işe atandıklarında ya da yaptıkları işin beğenildiğini göstermek için giydirdikleri değerli kumaştan ya da kürkten yapılmış giysidir. Hil'atlar değerine göre derecelenir ve farklı şekillerde adlandırılır. Hil'at verilen kişiler kendi aralarında, hil'atin kalitesine ve sayısına göre rekabet duygusu uyandırır(Devellioğlu, 2007, s.563).

*“İtdi pür-dâg ten-i zerdi yakînî-i gedâ
Hil‘at-i ‘ışkı emîrâne ser-â-ser giydi”* (Zülfe, 2004, s.259)

Fakir Yakînî, sarı tenini çok dağladı, aşkın hilati, padişaha yakışacak surette seraser giydi.

Şair giydiği hilatin derecesini ve üstünlüğünü göstermek açısından padişaha yakışacak surette olduğunu ifade etmiştir.

2.7.Pîrehen: Kamîs, pîrâhen de denilen, gömlek anlamındadır(Devellioğlu, 2007, s.1281). Kamîs, omuzu açılabilen uzun gömlektir. Araplar arasında pîrâhen, kamîs, denilen uzun gömlek gerek kadınlar gerekse erkekler arasında çok fazla tercih edilmiştir. Divan edebiyatında genellikle gömlek, kamis ve pîrehenin kullanıldığı beyitlerde Hz. Yusuf’un kıssasına atıfta bulunulmuştur. Kadın gömleklerinin yakası kapalı, erkek elbisesinin önü ise açık şekildedir(Işık, 2011, s.88).

*“İrmedüm vaslına ol yûsuf-ı gül-pîreheniñ
Gerçi kim mu‘tekif-i külbe-i ahzânâ ben”* (Zülfe, 2004, s.233)

O gül gömleklî Yusuf’a kavuşamadım, çünkü ben hüzünler kulübesinin daimiyim.

*“Mekânım külbe-i ahzân olup çeşmüm ‘alil oldu
Belâ ya‘kûbuyam ben yûsuf-ı gül-pîrehensin sen”* (Zülfe, 2004, s.237)

Mekânım hüzünler kulübesi olup gözüm kör oldu, ben bela Yakub’uyum, sen gül gömleklî Yusuf’sun.

*“Gördüm ol yûsuf-ı gül-pîreheni vâkı‘ada
Uyanup eyledüğüm nâleyi ta‘bîr idemem”* (Zülfe, 2004, s.267)

O gül gömleklî Yusuf’u olayda gördüm, uyanıp ettiğim inlemeyi tabir edemem.

Yukarıdaki beyitlerde de görüleceği üzere pîrehen; Hz Yusuf’un gömleği olarak tarif edilerek Hz Yusuf’un Züleyha ile yaşamış olduğu olay ve çektiği çilelere telmih de bulunmada kullanılan unsurlardan biri olmuştur.

3. Kıyafetlerin Tamamlayıcı Unsurları(Aksesuarlar)

3.1.Yaka: Giysilerin boyna gelen, boynu çeviren bölümü, giysilerin boyna gelen bölümüne eklenen ve türlü biçimlerde olan parçası şeklinde tanımlanır(Devellioğlu, 2007, s.1702). Ayrıca yaka; elbiselerin yakası, taraf ve kıyı anlamında beyitlerde kullanılır. Sıklıkla şiirlerde yaka yırtmak deyiimi şeklide karşımıza çıkar. Divan şiirinde etek, yaka ve elbise şeref simgesidir(Yeşiloğlu, 2010, s.77).

*“Yaka çâk eyle safâ bul bürisün cismüñi âh
Ka ‘be-veş ‘ışkı-y-ıla giy kara şalı hasanuñ”* (Zülfe, 2004, s.211)

Yakayı yırt, safayı bul, cismini ah bürüsün; Hasan’ın aşkıyla, Kâbe gibi kara şalı giy.

*“Derûn-ı âyinede ‘aksi çâk ider yakasın
Bakar ki âyineye itse sînesin ‘uryân”* (Zülfe, 2004, s.229)

Sinesini açsa aynaya bakar, aynanın derinliğinde yakasının tersini yırtar.

3.2.Düğme: Giyecek, yorgan vb.nin bazı yerlerine ilikleyici veya süs olarak dikilen kemik, metal, sedef gibi sert maddelerden yapılmış küçük tutturma aracı olarak tanımlanmaktadır(Devellioğlu, 2007, s.327). Bir elbiseyi güzel yapan unsurlardan biridir. Giysilerin tamamlayıcı unsurlarıdır. Eskiden şimdiki sedef ve madenî düğmeler yerine ipekle işlenmiş olanları kullanılırken; günümüzde bazen de elbiselerin kendi kumaşından ördürülmüş düğmeler de kullanılmaktadır(Batıslam, 2008, s.275).

*“İy câme-i siyâh giyen şâh-ı hışm-nâk
Çaprâst düğmelerle beni eyledüñ helâk”* (Zülfe, 2004, s.207)

Ey siyah gömlek giyen hışımlı şah, çapraz düğmelerle beni helak ettin.

3.3.Kemer: Bele takılan kuşak, kayış; don, pantolon, şalvar gibi şeylerin bele rastlayan kısmı şeklinde tanımlanmıştır(Devellioğlu, 2007, s.777). Kemerler genellikle altın işlemeli, nakışlı, mücevher, sedef, fildişi ve değerli taşlarla süslenir. Hem erkek hem de kadınlar tarafından kullanılmıştır. Genellikle özel merasimlerde elbiselerin bel kısmına önden

toka ile bağlanan ve özellikle tokaları gösterişli olan takılır(Koçu, 2015, s.75).

*“Ebrûsı fikri kaddümi kıldı kemer-misâl
Tâk oldı hecr-i yâr-ile tâkat didükleri”* (Zülfe, 2004, s.263)

Kaşı, boyumu kemer gibi yaptı; yârin ayrılığıyla takat dedikleri tak oldu.
3.4.Şâl: Elbiselik, omuz ve boyun için atkılık, kuşaklık ve sarıklık olarak çok yönlü kullanılmış olan değerli ve yünlü bir kumaş çeşididir(Devellioğlu, 2007, s.1444). Kumaş veya yün örgüden yapılan boyun ve omuz üstlerini örtmede kullanılan örtüye verilen isimdir. Katlanarak omuzlara örtülmekte olup saçakları bele kadar uzanır. Ayrıca ayaklara kadar uzun olan türleri de mevcuttur. Divan edebiyatında kendini rint olarak kabul eden şairin şal sahibi olmakla ifithar ettiği maddi kıymeti az olan bir takıdır. Osmanlıda şal hem erkeklerin hem de kadınların kullandığı bir örtüdür. Şal genellikle şükrün, hoşgörünün, alçakgönüllülüğün ve sadeliğin simgesidir(Koçu, 2015, s.93).

*“Yaka çâk eyle safâ bul bürisün cismüni âh
Ka‘be-veş ‘ışkı-y-ıla giy kara şâlı hasanuñ”* (Zülfe, 2004, s.238)

Yakayı yırt, safayı bul, cismini ah bürüsün; Hasan’ın aşkıyla, Kâbe gibi kara şalı giy.

*“Libâsı jende kıl abdâl ol ibni edhem-veş
Yakînî ‘ışkına giy kara şâlı dervîşün”* (Zülfe, 2004, s.217)

İbn-i Edhem gibi elbiseyi yamalı yap abdal ol; Yakînî aşkına dervişin kara şalını giy.

İbn-i Edhem evliyalardan olup, Belh’de hükümdar iken taç ve tahttan vazgeçerek bir mağaraya çekilip, tüm gününü ibadetle geçirmeye başlamıştır. Beyitlerde de anlaşıldığı gibi şair, ruhundaki acıyı ve tuttuğu yasları belirtmek adına kara şallar giymiştir.

SONUÇ

Divan edebiyatı eserleri Osmanlı toplum kültürünü ve eserin kaleme alındığı dönemi anlamamızda en önemli kaynaklardan biridir. Bilhassa şairin içinde yetişmiş olduğu çevre, fikir dünyası, dönemine

hâkim olan estetik tarz ortaya koymuş olduğu eserde kendini göstermiştir. Eserde kullanılan her unsurun şair tarafından dikkatlice seçildiğini ve belli bir fikri okuyucuya sunmak adına işlediğini göz önüne alacak olursak divan şiirini daha kolay kavrayabiliriz.

Bu çalışma divan edebiyatına ait olan şiirlerin ve divanların sosyal hayat açısından tek tek ele alınması gerektiğini göstermektedir. Dönemin şairleri, aynı zamanda dönemin âlimi, gazetecisi, sosyoloğu ve daha birçok alanında söz sahibi olan şahsiyetlerdir. Bu şahsiyetlerin kaleme aldıkları da dönemlerine dair izlenimleri ve deneyimleridir. Bu yüzden de bu tür çalışmalarda Osmanlı toplumunun betimlemesi başarılı bir şekilde yapılmıştır. Divanını kuyumcu titizliğiyle ele alan şair, anlattığı her unsuru okuyucunun gözü önünde canlandırmak ve başarılı betimlemelerde bulunmak için şiirlerinin her beyitini ve kelimesini ilmek ilmek işlemiştir.

KAYNAKÇA

Alpat, F.(2010), *Osmanlı İmparatorluğunun 15. Yüzyıl Ve 18. Yüzyıllar Arası Saray Kumaşlarında Kullanılan Bitkisel Üslup*, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 4, Ss. 27-50, İstanbul.

Apak, Melek Sevüktekin-Filiz Onat Gündüz-Fatma Öztürk Eray(1997), *Osmanlı Dönemi Kadın Giyimleri*, Türkiye İş Bankası Yay., Ankara.

Batıslam, H. Dilek(2008), *Nedim Divanındaki Giyim, Kuşam Ve Süslenmeyle İlgili Unsurlar*. 38. ICANAS Uuslar Arası Asya Ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Bildiriler, I, 261-282, Ankara.

Devellioğlu, F.(2007), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Hazırlayan: Sami Güney Çal, 24. Baskı, Aydın Kitabevi, Ankara.

Görünür, L., Ögel, S.(2006), *Osmanlı Kaftanları İle Entarilerinin Farkları Ve Kullanılışları*, İTÜ Dergisi, Sayı 1, Ss. 59-68, İstanbul.

Işık, H.(2011), Tam İlmihâl Seâdet-İ Ebediyye İkinci Kısım, Hakikat Kitapevi, İstanbul.

Koçu, Reşad Ekrem(2015), Türk Giyim, Kuşam ve Süslenme Sözlüğü, Sümerbank Kültür Yay. Ankara.

Onay, Ahmet Talat(1992), Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı(haz. Cemal Kurnaz) TDV, Ankara.

Öztoprak, N.(2010), *Divan Şiirinde Giyim Kuşam Üzerine Bir Deneme*, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Sayı 4, Ss.103-154, İstanbul.

Serdaroğlu, V.(2006), *Sosyal Hayat Işığında Zati Divanı*, İsam Yayınları, İstanbul.

Şahin, E.(2013), *Bâkî Dîvânı'na Göre 16. Yüzyıl Osmanlı Toplum Yapısı*, FSM İlmî Araştırmalar İnsan Ve Toplum Bilimleri Dergisi, Sayı 2, Ss. 286-309, İstanbul.

Şentürk, A. A.-Kartal, A.(2010), Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Tunç, Ayfer(2001), “Kumaş, Nakış, Aşk”, *Yaratıcı Osmanlılar, Sanat Dünyamız*, S.73, Yıl:1999, 3. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, Ss.11-14, İstanbul.

İsen ve diğerleri(2011), 16. yüzyıl Türk Edebiyatı, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

Yeşiloğlu, Ayşegül Mine(2010), Zati'nin Gazellerinde Kıyafetlerle İlgili Unsurlar, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 12 Sayı 1, Ss.74-88, Edirne.

Zülfe, Ö.(2004), *Yakînî Divanı (İnceleme- Metin ve Çeviri- Açıklamalar-Sözlük)*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara.

References

- Alpat, F. Styles And Technical Features of Floral Designs of Ottoman Fabrics, From The Begining Of 15 th Century To The Westernization Period In The 18 th Century, Journal of Social Sciences, Issue 4, Number of Pages 27-50, Istanbul, 2010.
- Apak, Melek Sevüktekin-Filiz Onat Gündüz-Fatma Öztürk Eray, Ottoman Era Women's Clothing, Türkiye İş Bankası Publications, Ankara 1997.
- Batıslam, H. Dilek, Elements Related to Clothing, Attire and Adornment in Nedim's Divan. 38th ICANAS International Congress of Asian and North African Studies, Atatürk Higher Institution of Culture, Language and History Proceedings, I, Number of Pages 261-282, Ankara, 2008.
- Devellioğlu, F., Ottoman-Turkish Encyclopedic Dictionary, Prepared by: Sami Güney Çal, 24th Edition, Aydın Bookstore, Ankara, 2007.
- Görünür, L., Ögel, S. Differences and Uses of Ottoman Kaftans and Robes, ITU Magazine, Issue 1, Number of Pages 59-68, Istanbul, 2006.
- İşık, H. Complete Catechism Eternal happiness Part Two, Hakikat Bookstore, Istanbul, 2011.
- Koçu, Reşad Ekrem, Dictionary of Turkish Clothing, Attire and Adornment, Sümerbank Cultural Publications Ankara, 2015.
- Commission, Turkish Dictionary, 10th Edition, TDK. Publications, Ankara, 2015.
- Öztoprak, N. An Essay on Clothing in Divan Poetry, Journal of Divan Literature Research, Issue 4, Number of Pages 103-154, Istanbul, 2010.
- Serdaroğlu, V. Zati Divan in the Light of Social Life, İSAM Publications, Istanbul 2006.
- Şahin, E. 16th Century Ottoman Social Structure According to Bâkî Dîvânı, FSM Scientific Research Journal of Humanities and Social Sciences, Issue 2, Number of Pages 286-309, Istanbul, 2013.

Şentürk, A. A.-Kartal, A., History of Old Turkish Literature, Dergâh Publications, Istanbul, 2010.

Tunç, Ayfer, "Fabric, Embroidery, Love", Creative Ottomans, Our Art World, Issue 73, 3th Edition, Yapı Kredi Publications, Number of Pages 11-14, İstanbul, 2001.

Yeşiloğlu, Ayşegül Mine, Elements Related to Clothing in Zati's Ghazals, Trakya University Journal of Social Sciences, Vol. 12 Issue 1 Number of Pages 74-88, Edirne, 2010.

Zülfe, Ö. Yakînî Divan (Review - Text and Translation - Explanations - Dictionary), Ministry of Culture and Tourism, General Directorate of Libraries and Publications, Ankara, 2009.

الأقمشة والملابس والعناصر التكميلية للملابس (الإكسسوارات) في ديوان ياكيني

حسين عبد الأمير طلال
جامعة الكوفة/ كلية اللغات/ قسم اللغة التركية وادابها

المستخلص:

تساهم مفاهيم الأقمشة والملابس المذكورة في أبيات ديوان الشعر في إغناء فهمنا للثقافة الاجتماعية لتلك الفترة، وتفضيلات المجتمع في الملابس، وجماليات الموضة في الحياة اليومية في المجتمع العثماني. تعتبر الأقمشة والملابس من الرموز البارزة التي تعكس الوضع الاقتصادي والهوية الثقافية من منظور اجتماعي، إلى جانب كونها عناصر تزيينية. فقد كانت الملابس تمثل طبقات اجتماعية محددة، ومجموعات مهنية، وحتى الجنسين. وفي بعض الأحيان، ارتبطت هذه الملابس بالمهن التي ترمز إليها. كما أن جودة القماش، ولونه، وشكله، ونقوشه تساهم في إيضاح البيئة الاجتماعية والثقافية للشخص الذي يرتدي الزي، بالإضافة إلى حالته الروحية، ونظرته للعالم، ووضعه الاجتماعي والاقتصادي، وكل ذلك دون الحاجة إلى التعبير اللفظي.

في الشعر الكلاسيكي، يعكس الشعراء رؤيتهم للعصر الذي يعيشون فيه من خلال الكلمات والاستعارات التي يستخدمونها في أبياتهم، فيقدمون صورة شاملة لتلك الفترة، لتصل إلى الشعراء والأجيال المقبلة. عند دراسة ديوان ياكيني في هذا السياق، يتبين أن الشاعر يصف بدقة المظهر الخارجي للمجتمع في القرن السادس عشر في قصائده.

في هذه الدراسة، سيتم تحليل العناصر التكميلية (الإكسسوارات) للأقمشة والملابس الواردة في أبيات ديوان ياكيني بشكل تفصيلي.

الكلمات الدالة: ديوان ياكيني، شعر الديوان، الملابس، الأقمشة